

Трохимець О.І.

доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії
національної та міжнародної економіки
Класичного приватного університету

Ткачук О.В.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки, менеджменту
та комерційної діяльності
Центральноукраїнського національного
технічного університету

РЕГУЛЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ, ЗОКРЕМА СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

В статті висвітлено роль процесу регулювання у сфері вищої освіти з урахуванням соціального партнерства, яке виступає одним з типів взаємодії освітніх установ з усіма суб'єктами ринку праці, що направлені на максимальне узгодження та реалізації інтересів всіх учасників даного процесу. Визначено принципи тристороннього співробітництва – державно-приватного партнерства з вищими закладами освіти. Окреслено три основні моделі партнерства між державою, бізнес-середовищем та вищими закладами освіти.

Ключові слова: вища освіта, державне регулювання, соціальне партнерство, бізнес-середовище, освітнє середовище, бізнес-інкубатор.

В статье освещена роль процесса регулирования в сфере высшего образования с учетом социального партнерства, которое выступает одним из типов взаимодействия образовательных учреждений со всеми субъектами рынка труда, направленных на максимальное согласование и реализации интересов всех участников данного процесса. Определены принципы трехстороннего сотрудничества – государственно-частного партнерства с высшими учебными заведениями. Определены три основных модели партнерства между государством, бизнес-средой и высшими учебными заведениями.

Ключевые слова: высшее образование, государственное регулирование, социальное партнерство, бизнес-среда, образовательная среда, бизнес-инкубатор.

The article highlights the role of the regulatory process in the field of higher education, taking into account social partnership, which serves as one of the types of interaction between educational institutions and all actors of the labor market, aimed at maximizing the harmonization and realization of the interests of all participants in this process. The principles of trilateral cooperation – public-private partnership with higher education institutions are determined. Three main models of partnership between the state, the business environment and higher education institutions are outlined.

Keywords: higher education, state regulation, social partnership, business environment, educational environment, business incubator.

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність вищої освіти в Україні постає одним з головних чинників зростання національної економіки. Незважаючи на модернізацію вищої освіти протягом останнього часу, функціонування ефективного партнерства між бізнес-спільнотою, освітнім середовищем країни та регіо-

нальною владою потребує вдосконалення та застосування сучасних інноваційних підходів. Налагодження комунікації між приватними підприємствами та освітнім середовищем має на меті зниження рівня безробіття серед молоді і, в свою чергу, оптимізувати час компаній на пошук кваліфікованого персоналу.

Основним моментом, що впливає на взаємодію між вищою освітою та бізнес-середовищем країни, є визначення ключових аспектів державного регулювання з метою отримання студентами ВНЗ релевантних отриманих знань та навичок згідно вимог сучасного ринку праці та застосування їх в реальному бізнес-середовищі. Тому на наш погляд, основним вектором розвитку вищої освіти, в контексті її державного регулювання, виступає налагодження комунікації між бізнес-середовищем та освітніми закладами, надаючи певні преференції даному співробітництву державними органами влади. Тому, на нашу думку, питання державного регулювання освітнього середовища з метою підвищення його конкурентоспроможності потребує подальшого дослідження в напрямку визначення його сучасних основних компонентів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Дослідження соціального партнерства з вищими навчальними закладами в своїх наукових публікаціях висвітлили наступні вчені: П. Бадаченко, В. Жукова, Г. Задорожного, А. Іонова, І. Карзун, А. Муравьева, А. Рибіна, О. Олейникова та ін. Окресленням міжнародного досвіду співпраці вищих навчальних закладів та приватних підприємств дослідили Т. Балужева, А. Данилов, Й. Даньків, І. Поправка, В. Столбов, А. Ташкінов, Н. Шевелєв та ін. Досвід України у співпраці ВНЗ з компаніями висвітлено такими вченими як О. Вінніков, А. Зінченко, Ю. Лопатинський, М. Саприкіна, О. Янковська, І. Яскал та ін. Також питаннями соціального партнерства між вищими освітніми закладами та бізнесу займалася такі крупні та компанії, направлені на соціальне партнерство, як АББ, СКМ, ІВМ, Microsoft, ОККО, Samsung, Coca Cola та ін.

Формулювання цілей статті. Визначити та дослідити основні засади державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України, зокрема, враховуючи сучасні вимоги ринку праці в контексті соціального партнерства.

Виклад основного матеріалу. Регулювання з боку держави соціального партнерства у сфері вищої освіти виступає одним з типів взаємодії освітніх установ з усіма суб'єктами ринку праці, що направлені на максимальне узгодження та реалізацію інтересів всіх учасників даного процесу. Визначення соціального партнерства у міжнародній практиці трактують як «взаємодію з суб'єктами економічного життя і сфери праці з метою підвищення ефективності професійної

освіти і задоволення попиту на вміння та компетенції робочої сили на ринку праці» [1]. Для того, щоб узгодити всі особливості державного, приватного партнерства з вищими закладами освіти, мають враховуватися наступні принципи: 1) свобода об'єднань; 2) багаторівневність співробітництва; 3) рівноправність представників суб'єктів соціального партнерства; 4) наявність повноважень представників суб'єктів соціального партнерства; 5) добровільність прийняття зобов'язань, узгодження розбіжностей шляхом перемов.

У світовій практиці можна виділити три основні моделі партнерства між державою, бізнес-середовищем та вищими закладами освіти [2]:

1. Роль державних органів влади в забезпеченні соціального партнерства між вищими закладами освіти та бізнесом є незначною та законодавчо даний аспект не регулюється, всі рішення приймаються на локальному рівні, з широкою участю роботодавців. Тому, наприклад, слід порівняти США та Великобританію у визначенні рівня соціального партнерства. В США роботодавці є основними партнерами в розробці освітніх програм та курсів, тому як вищі навчальні заклади є незалежними від державних органів влади, як фінансово, так і у розробці освітніх програм. На відміну від США у Великобританії в галузі вищої професійної освіти вимоги визначаються на місцевому рівні та головну роль відіграють приватні підприємства;

2. Державні органи влади впливають на формування програми професійної освіти (Франція, Швеція). Дана модель має наступні характерні риси, як: високий рівень державного регулювання сфери професійної освіти. Розглядаючи приклад Франції, то в цій країні вища професійна освіта контролюється державними органами влади, хоча приватні підприємства також впливають на формування програм. Імплементация даного партнерства реалізується через тристоронні консультативні органи;

3. Держава відіграє одну з основних ролей щодо організації вищої професійної освіти та навчання (Німеччина, Нідерланди, Данія). Для німецького освітнього середовища характерними рисами є концентрація та інтеграція освітніх ресурсів. Жорсткі заходи застосовує Нідерланди. В межах чинного законодавства організована Національна Рада за професійними профілями. Її основна роль є посилення ступеня відповідності вимог роботодавців до якості професійної освіти. Для вищої освіти в Данії харак-

терними рисами є жорстка спеціалізація. Починаючи з третього курсу студенти вивчають лише ті дисципліни, які спрямовані на підвищення їх професійних якостей, всі інші дисципліни, що є не за профілем, не входять до обов'язкової програми [3].

Одним з напрямків вдалого вирішення державного регулювання вищої освіти в Україні є визначення головних проблем національної економіки, що можуть бути вирішеними в межах наукових досліджень та розробок ВНЗ/НУ, підпорядкованих відповідним міністерствам. Основними перевагами виступають: вирішення основної проблематики, отримання результату від проведених наукових досліджень, імплементація даних наукових досліджень в усі сфери національної економіки, перевірка на здобування тематики наукових досліджень, трьохстороння взаємодія «освіта – наука – бізнес», зниження корупційної складової, вирішення конкретних проблем, які є актуальними на рівні держави [4].

Один з політичних моментів регулювання державою вищих навчальних закладів є демографічний стан населення, тобто спостерігається тривалий процес зменшення студентів, що надають перевагу вітчизняним вищим навчальним закладам. Переважна більшість майбутніх студентів або виїжджають зі свого регіону до іншого з метою вступу (спостерігається нерівномірний розподіл абітурієнтів по країні) або вступають до закордонних ВНЗ. Окрім того, слід зазначити, що фінансування за рахунок коштів домогосподарств буде відігравати одну з важливих ролей у бюджетах університету, проте, обдаровані студенти повинні мати можливість подавати заявки на гранти на навчання (повне чи часткове покриття навчання). Державне фінансування вищої освіти потребує ефективного перерозподілу, що, в свою чергу, спонукає вищі навчальні заклади до пошуку позабюджетного фінансування. Однією з оптимальних форм позабюджетного фінансування є контрактне навчання, але вищі навчальні заклади в такому випадку мають забезпечити першим робочим місцем (проте не забезпечують), що засвідчує та підтверджує ефективність навчальної програми даного вищого закладу [5, с. 146].

Внаслідок появи нових професій бізнес-середовище вимагає змін від вищих навчальних закладів. А саме розробка нових навчальних програм з інноваційною складовою, що здатні забезпечити формування кваліфікованих фахівців конкурентоспроможних на сучасному

ринку праці, потрібна вже сьогодні. Поява нових професій, таких як менеджер соціальних медіа, розробник мобільних ігор і додатків, фахівець з аналізу даних, – а через декілька років можуть з'явитися нові професії, вимагає від навчальних закладів більшої гнучкості в розробці навчальних програм, форм та методів викладання ті ін., але при цьому має бути підтримка з боку держави. З метою забезпечення якісним, інноваційним та сучасним навчальним процесом студентів вищих навчальних закладів держава та бізнес мають працювати сумісно для того, щоб подолати відставання української вищої освіти, що не спроможна виконувати сьогоденні запити сучасного ринку праці (як національного так і міжнародного). Український ринок випускників вищих навчальних закладів має такі характерні риси, як низький рівень кваліфікації, відсутність знань з сфери, що вони обрали, низька спроможність до самонавчання. На жаль, ще існують деякі навчальні програми несумісні з запитами національної економіки. Внаслідок чого простежуються проблеми на ринку праці, що спричиняють дисбаланс попиту та пропозиції [6].

До основних недоліків державного регулювання національної системи вищої освіти слід віднести:

1. Дисбаланс в імплементації нових розроблених навчальних програм згідно чинного законодавства.

2. Попит та пропозиції на ринку праці не є релевантними відносно кваліфікації та професій отриманих студентами у вищих навчальних закладах.

3. Партнерство вищих навчальних закладів, держави та бізнес-середовища потребує інноваційної стратегії розвитку.

4. Місцеве самоврядування не бере активної участі в акредитації та ліцензуванні вищих навчальних закладів та не долучається до формування державного замовлення, що є актуальним напрямком в оптимізації бюджету вищих навчальних закладів.

5. Галузь освіти в Україні має низький рівень інвестиційної привабливості внаслідок застарілої матеріально-технічної бази, низького рівня оплати наукового персоналу та нестачі кваліфікованих кадрів.

6. Інноваційна складова в навчальному процесі у системі вищої освіти знаходиться на низькому рівні.

На нашу думку має бути визначений вектор розвитку державного регулювання системи ви-

щої освіти України, а саме в напрямку інформатизації та інноваційності, співпрацюючи з бізнес-середовищем [7].

Основними передумовами розвитку вищих навчальних закладів, що відповідають запитам ринку є: – трансформація вищих навчальних закладів до релевантного діалогу в умовах ринкової економіки; – розробка державних програм щодо ефективного партнерства між державою, вищими навчальними закладами та бізнесом; – дефіцит висококваліфікованих кадрів. Одним з перших, хто запропонував таку модель став американський вчений Генрі Іцковіц. Він назвав її моделлю “потрійної спіралі”. Дана модель представляє собою платформу для створення інституцій, організації нових форм інновацій.

Концепція “потрійної спіралі” складається з трьох елементів:

1. Вагома роль університетів у взаємодії з бізнесом і державою в контексті суспільства знань.

2. Інноваційна складова співпраці походить не з ініціативи держави, а із взаємодії “університет – бізнес – влада”.

В цьому контексті, на нашу думку, слід активізувати та поширити створення бізнес-інкубаторів на базі ВНЗ за підтримки крупних компаній, створення, середовища co-working, IT-hub та інші форми підлаштування навчання відповідно до вимог сучасного ринку праці.

3. Крім традиційних функцій, кожна з трьох інституцій частково перебирає на себе роль іншої, стаючи, таким чином, важливим джерелом інновацій [8, с. 406].

Внаслідок налагодження міжнародних зв'язків та розвитку конкурентоспроможності національних економік набуває актуальності людський капітал. Низький рівень українських закладів вищої освіти, що випускає спеціалістів, створює в подальшому таку ситуацію, коли випускники додатково мають вдосконалювати свої знання згідно запитів сучасного ринку праці. І тут мова не йде про підвищення кваліфікації чи набуття необхідних навичок на новому робочому місці. За індексом глобальної конкурентоспроможності (GCI) Всесвітнього економічного форуму за 2015–2016 рр. Україна посіла лише 79-е місце серед 140 країн (рис. 1).

Хоча Україна має високі позиції за рівнем охоплення населення вищою освітою (14-те місце зі 140 країн, після Греції, США, Фінляндії, Німеччини та ін.), якість залишається на низькому рівні (54-те місце), що йде всупереч кількісним показникам (рис. 2). Найменш розвинутим напрямком у сфері освіти є управлінські школи (менеджменту, бізнес-школи), внаслідок чого присутня нестача висококваліфікованих кадрів.

Прагненням компаній на сьогодні є залучення молодих працівників, що можуть швидко адаптуватися до нових змін та отримувати нові

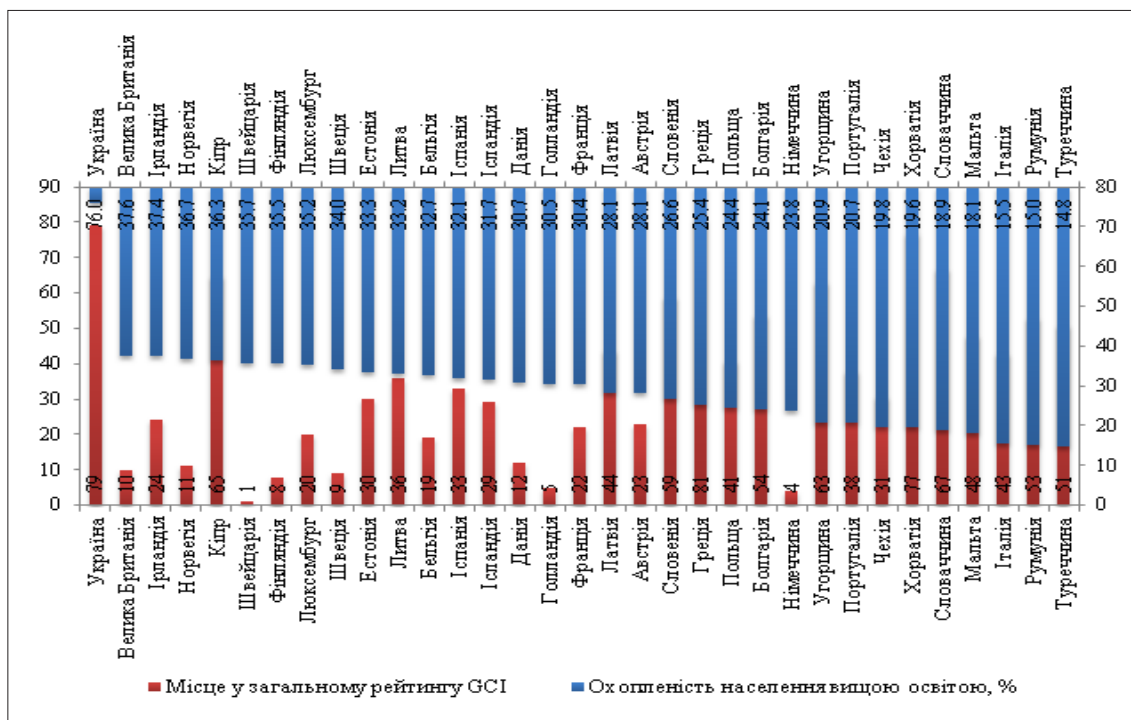

Рис. 1. Рейтинг країн за охопленістю населення вищою освітою, 2015 р.

Рис. 2. Місце України в рейтингу глобальної конкурентоспроможності 2015-2016 рр. за складника «Вища освіта і професійна підготовка»

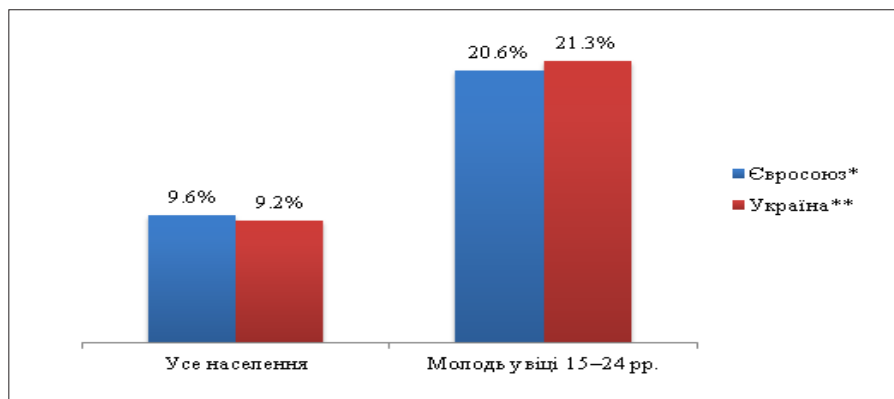

Рис. 3. Рівень безробіття в країнах Європейського Союзу та в Україні у першому півріччі 2015 р.

знання. стандартний набір фахівця, що наразі представлений у вищих навчальних закладах, не задовольняє сучасний ринок праці – на додаток дедалі частіше у переліку вакантних посад трапляються нові назви «гібридних» професій, такі як «інтернет-маркетолог», «нано-медик», «web-дизайнер», «журналіст-блогер», «знавець наукової етики», «віртуальний юрист», «соціальний працівник соціальних мереж». Так, попит на фахівців із розробки мобільних додатків, які володіють навичками проектування, кодування та інформатики, виріс на 135 відсотків від 2011 року. Незважаючи на незначні відхилення рівнів показників безробіття серед молоді в Україні та країнах Європейського Союзу (рис. 3), проблеми з працевлаштуванням серед українських випускників ВНЗ спостерігаються набагато частіше, ніж на Заході (рис. 4).

У зв'язку із складною ситуацією на ринку праці, а також дисбалансі у підготовці фахівців за певними спеціальностями та реальним попитом на ринку праці, досить часто єдиним варіантом для випускників є працевлаштування за

фахом. Згідно даних опитування рекрутингової компанії HeadHunter, проведеного у 2011 році, 37.4% респондентів працювали не за фахом, 25.7% – у сфері, близькій до здобутої кваліфікації, і лише 36.6% респондентам вдалося працевлаштуватися за спеціальністю.

Публічна інформація відносно рівня працевлаштування своїх випускників на відміну від західних університетів майже відсутня, дана обставина ще більше поглиблює проблематику в сучасному ринку праці, внаслідок чого ще більше поглиблюється складність обрання освітньої програми, кількості бюджетних місць а також запитав ринкових процесів.

Висновок. Визначення основних заходів щодо співпраці бізнес-середовища, університетів та державних органів влади в сучасних реаліях має використовувати основні принципи, що базуються на закордонному досвіді адаптованому до українських умов. Автономія вищих навчальних закладів має передбачити реальні запити сьогодення в контексті сучасного ринку праці і, таким чином, визначити та

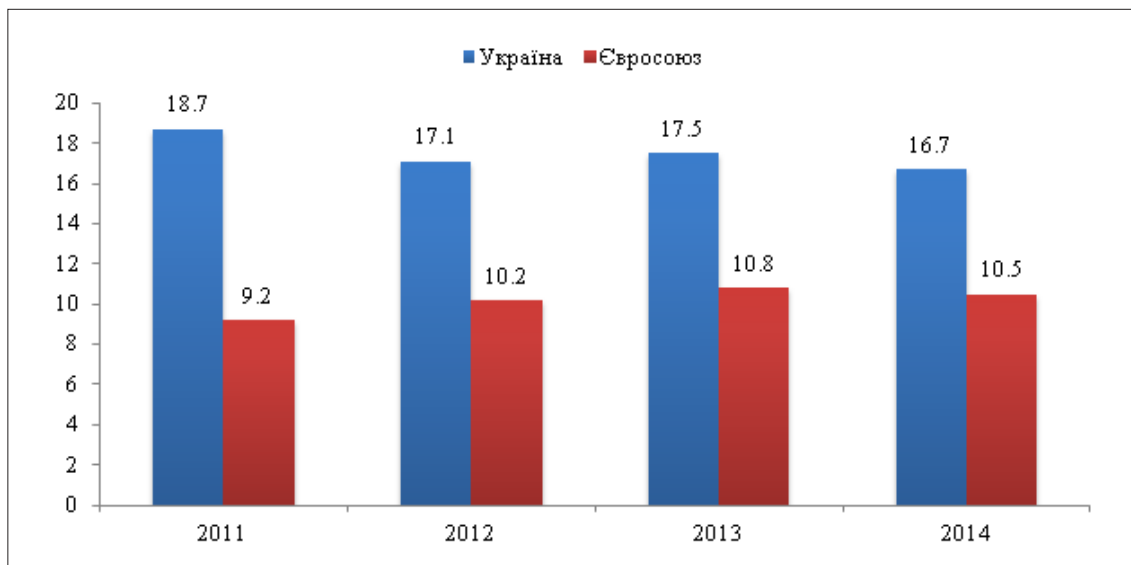

Рис. 4. Непрацевлаштовані після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації (у % до загальної кількості безробітних)

зпровадити інноваційні складові в навчальні програми. Для того щоб вищі заклади освіти мали діалог з представниками бізнесу, вони мають реагувати на потреби бізнес-середовища. Заклади освіти, що втілили в життя інноваційні підходи та гнучкість формування навчальних програм, можуть досягти успіхів, приваблюючи більшу кількість студентів, які, в свою чергу матимуть перевагу над своїми колегами з інших ВНЗ, оскільки вступили до ВНЗ, який практикує інноваційні форми та методи навчання для забезпечення конкурентоспроможності своїх випускників на ринку праці. Важливим для усунення дисбалансу є залучення бізнесу для розробки навчальних програм з інноваційною складовою.

Бібліографічний список:

1. Олейникова О.Н., Муравьева А.А. Социальное партнерство в сфере профессионального образования в странах Европейского Союза. Высшее образование в России. 2009. № 6. С. 111–120.
2. Балуева Т.В. Взаимодействие вуза с работодателями как фактор успешного трудоустройства выпускников. Международный электронный журнал. Устойчивое развитие: наука и практика. 2014. № 1. С. 3–10.
3. Безвух С.В. Стопчак А.Ю. Соціальне партнерство науки і бізнесу: форми взаємодії, проблеми і рекомендації щодо їх вирішення. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2015. № 3(3). С. 7-14. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_3%283%29_3

4. Карзун І. Г. Напрями вдосконалення механізму державного регулювання інноваційного розвитку системи закладів вищої освіти. 2016. Режим доступу до ресурсу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/No3/174.pdf>.
5. Авдєєва О. М. Соціально-економічні важелі державного регулювання інноваційного розвитку освіти в Україні : дис. канд. ек. наук : 08.00.03. Покровськ. 2017. 215 с.
6. Покидіна В. Університети та бізнес: міжнародний досвід співпраці та перспективи для України. 2016. Режим доступу до ресурсу: http://cost.ua/files/Universities%20and%20business_report.pdf.
7. Нікончук Н. В. Концептуальні засади удосконалення державного регулювання національної системи вищої освіти. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2016. № 2. С. 51-56.
8. Романовський О.О. Феномен підприємництва в університетах світу: монографія. Вінниця: Нова книга. 2012. 504 с.

References:

1. Olejnikova O.N., Murav'eva A.A. (2009) "Social partnership in vocational education in the countries of the European Union", *Vysshee obrazovanie v Rossii*, no. 6. pp. 111–120.
2. Balueva T.V. (2014) "Interaction of the university with employers as a factor in the successful employment of graduates", *Mezhdunarodnyj elektronnyj zhurnal. Ustojchivoe razvitie: nauka i praktika*. no. 1. pp. 3–10.
3. Bezvukh S.V. Stopchak A.Yu. (2015) "Social partnership of science and business: forms of

- interaction, problems and recommendations for their solution”, *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, no. 3(3), pp. 7–14.
4. Karzun I. H. (2016) “Directions of improvement of the mechanism of state regulation of innovation development of institutions of higher education”, available at: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/No3/174.pdf> (Accessed 30 April 2018)
  5. Avdieieva O. M. (2017) “Socio-economic levers of state regulation of innovative development of education in Ukraine”: Abstract of PhD dissertation, National economy, Donetsk National Technical University, Pokrovsk, Ukraine.
  6. Pokydina V. (2016) “Universities and business: international cooperation and perspectives for Ukraine” available at: http://cost.ua/files/Universities%20and%20business_report.pdf. (Accessed 25 April 2018)
  7. Nikonchuk N.V. (2016) “Conceptual principles for improving state regulation of the national higher education system”, *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky)*, no.2, pp. 51–56.
  8. Romanovskyi O.O. (2012) *Fenomen pidpriemnytstva v universytetakh svitu: monohrafiia* [The phenomenon of entrepreneurship at world universities: a monograph], Vinnytsia, Nova knyha, Vinnytsia, Ukraine.

Trokhymets O.I.

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Professor at the Department of Economic Theory,
National and International Economy
of the Classic Private University

Tkachuk O.V.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Associate Professor at the Department of Economics,
Management and Commercial Activity
of the Central Ukraine National Technical University

REGULATION OF THE COMPETITIVENESS OF HIGHER EDUCATION OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE CURRENT TENDENCIES, CONSIDERING SOCIAL PARTNERSHIP

The article determines the competitiveness of the higher education of Ukraine through its collaboration with business and authorities, and its relevance to the modern demands of the labor market.

That’s why in our opinion the main vector of the development of higher education in the context of its state regulation is good communication with business and institutions of higher education. Thus, it’s quite necessary to develop this kind of cooperation and maintain state regulation taking into account innovative methods of teaching, learning and the latest tendencies and demand of business and labor market.

The objective of the research is identifying and study of the main aspects of state regulation of the competitiveness of higher education of Ukraine, especially considering modern demands of the employers in the context of social partnership.

The article stipulates that the world practice identifies three main models of partnership between the State, business and institutions of higher education: the role of state authorities in ensuring social partnership between higher education, institutions and business is insignificant and the legislative aspect is not regulated; all decisions are taken at the local level, with the broad participation of employers; public authorities influence the formation of academic curricula; the State plays a major role in the organization of higher education and training.

Держава та регіони

The analysis of the current situation has allowed to identify the main business environment demands, which requires changes from higher education institutions in the development of new curricula that can provide the highly qualified professionals needed today. As a result of the processing of statistical information, data on the competitiveness of higher education in Ukraine are presented. The main measures for increasing the competitiveness of higher education are the cooperation of the business environment, universities and state authorities in modern realities, which should be based on foreign experience, but adapted to Ukrainian conditions.